

**ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԿՐԻՄԻՆԱԼՈԳԻԱ / CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY /
УГОЛОВНОЕ ПРАВО И КРИМИНОЛОГИЯ**

ԱՐԱՔԵԼՅԱՆ ՍԵՐԳԵՅ

Իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ արդարադատության ակադեմիայի ռեկտոր, ԵՊՀ քրեական իրավունքի ամբիոնի պրոֆեսոր

ARAKELYAN SERGEY

Doctor of Legal Sciences, Professor, Rector of the Academy of Justice of Armenia, Professor of the Yerevan State University Department of Criminal Law

АРАКЕЛЯН СЕРГЕЙ

Доктор юридических наук, профессор, ректор Академии юстиции Армении, профессор кафедры уголовного права ЕрГУ

ԲԱՂԿԱՑԱԿԱՆ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՐԱԿՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ*

SOME ISSUES OF THE QUALIFICATION OF CONSTITUENT CRIMES*

ПРОБЛЕМЫ КВАЛИФИКАЦИИ СОСТАВНЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ*

Օրենսդիրը, մեկ հանցակազմում մի քանի հանցավոր արարքների հատկանիշները միացնելով, ստեղծում է այնպիսի բարդ հանցակազմերի գոյության իրավաբանական հիմքը, որոնք քրեական իրավունքի գիտության մեջ ընդունված է անվանել բաղկացական¹: Մասնագիտական գրականության մեջ այս հանցագործությունները երբեմն անվանվում են նաև «օրենսդրորեն հաշվի առնված համակցություններ», ինչը քրեական օրենսգրքի ներքին միասնություն կազմող երկու կամ ավելի ինքնուրույն հանցակազմերի մեխանիկական միացման արդյունք է²:

Տեսության մեջ քննարկվող հանցանքները սահմանվում են նաև որպես հանցագործություններ, որոնք բաղկացած են երկու կամ ավելի հանրորեն վտանգավոր արարքներից, որոնցից յուրաքանչյուրն ինքնուրույն հանցակազմ է ներկայացնում, սակայն ներքին միասնության հետևանքով դիտվում են որպես մեկ հանցագործություն³: Հարկ է նկատել, սակայն, որ նման պարագայում այսօրինակ հանցագործությունների շարքից անհիմն կերպով դուրս են մնում այնպիսիները, որոնց հանցակազմերը, թեև, երկու ինքնուրույն հանցավոր արարքների միացման արդյունք չեն, սակայն ինքնին կարող են դիտվել որպես բաղկացական և որակվել համապատասխան կանոններով: Այսպես, օրինակ՝ բռնաբարությունը, որը կատարվում է բռնություն կամ դրա սպառնալիք գործադրելով, կարող է դիտարկվել որպես բաղկացական հանցագործություն: Եթե տվյալ հանցագործությունը սահմանող հիմնական հանցակազմից (ՀՀ քր. օր.-ի 138-րդ

* Հոդվածը ներկայացվել է 20.05.2020, գրախոսվել է 25.06.2020, ընդունվել է տպագրության 01.07.2020:

* The article was presented 20.05.2020, was reviewed 25.06.2020, was accepted to publication 01.07.2020.

* Статья представлена 20.05.2020, рецензирована 25.06.2020, принята в печать 01.07.2020.

¹ Անձի կողմից քրեական օրենքով արգելված մի քանի արարքների կատարումը, քրեաիրավական նորմի կառուցվածքային առանձնահատկություններով և հանցակազմերի կառուցման օրենսդրական տեխնիկայով պայմանավորված, դիտվում է որպես եզակի հանցագործություն:

² Ընդ որում, բաղկացական հանցագործություն կարող են ձևավորել օրենսդրորեն հաշվի առնված ինչպես իրական, այնպես էլ իդեալական համակցությունները: Տե՛ս, օրինակ՝ Малков В.П. Совокупность преступлений: (Вопросы квалификации и назначения наказания). Казань, 1974, էջ 92:

³ Տե՛ս, օրինակ՝ Сабитов Р.А. Теория и практика уголовно-правовой квалификации: научно-практическое пособие. М., 2013, էջ 186:

հողվածի 1-ին մաս) բացառենք «բռնություն, դրա սպառնալիք գործադրելու կամ տուժողի անօգնական վիճակն օգտագործելու» հատկանիշը՝ որպես հանցանքի կատարման եղանակ, ապա բռնաբարության հանցակազմը՝ որպես առանձին, չի կարող հանցավոր համարվել:

Այլ խոսքով՝ բաղկացական կարելի է համարել այն հանցագործությունները, որոնց հանցակազմի հատկանիշ է մեկ այլ հանցանքի կատարումը: Տրված բնորոշումը, սակայն, միայն ընդհանուր գծերով է բացահայտում քննարկվող երևույթի էությունը՝ չարտացոլելով դրան ներհատուկ մի շարք հատկանիշներ, որոնք լրացուցիչ պարզաբանման կարիք են զգում:

Այսպես, բաղկացական հանցագործությունները կազմված են ինչպես երկու կամ ավելի ինքնուրույն հանցագործություններից, այնպես էլ այնպիսի մեկ հանցագործությունից, որի հանցակազմի հատկանիշ է քրեական օրենսգրքով նկարագրված մեկ այլ հանցագործությունը: Դրանք կարող են կատարվել ոչ միայն մեկ, այլև մեկից ավելի հանցավոր արարքներով: Մասնավորապես, ՀՀ քրեական գործող օրենսգրքի դրույթներին համապատասխան՝ եզակի հանցակազմերով հանցագործությունները կարող են կատարվել մեկ հանցավոր արարքով, որի արդյունքում կարող են առաջանալ ինքնուրույն հանցակազմ պարունակող մեկից ավելի հանրորեն վտանգավոր հետևանքներ: Ասվածի օրինակ կարող է ծառայել դիտավորությամբ առողջությանը ծանր վնաս պատճառելը, որն անզգուշությամբ առաջացրել է տուժողի մահ (ՀՀ քր. օր.-ի 112-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 14-րդ կետ):

Քննարկվող հանցագործությունների առանձնահատկություն է նաև առաջացած հանցավոր հետևանքների միջև փոխկապակցվածությունն ու փոխայամանավորվածությունը: Ուստի, բաղկացական հանցագործության դրսևորումների օբյեկտիվ նախադրյալներն են.

ա) հանցավոր արարքների միջև գործառությանի կապի առկայությունը, որի պարագայում դրանցից մեկը հանդես է գալիս որպես մյուսի կատարման եղանակ (օրինակ՝ բնակարան ապօրինի մուտք գործելով կատարված գողությունը, կյանքի կամ առողջության համար վտանգավոր բռնություն գործադրելով՝ անձի առևանգումը և այլն),

բ) պատճառահետևանքային կապը, ինչով պայմանավորված մի հանցավոր արարքը դետերմինացնում է երկու հանրորեն վտանգավոր հետևանք, որոնցից մեկը համարվում է հիմնական, իսկ մյուսը՝ ածանցյալ (օրինակ՝ առողջությանը դիտավորությամբ ծանր վնաս պատճառելը, որն անզգուշությամբ առաջացրել է տուժողի մահ և այլն):

Բաղկացական հանցագործություն է համարվում ոչ թե ցանկացած փոխկապակցված հանցավոր արարքների համադրությունը, այլ դրանց այն համակցումը, որը նկարագրված է բարդ հանցակազմով՝ որպես միասնական հանցագործություն: Այդպիսի բարդ հանցակազմի բացակայության պայմաններում անձի կողմից հանցանքների կատարումը, անգամ, եթե դրանց միջև առկա է օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ սերտ փոխկապակցություն, ձևավորում է հանցագործությունների համակցություն (օրինակ՝ ավազակային հարձակում կատարելու համար հրազեն ապօրինի ձեռք բերելու դեպքում):

Հարկ է նշել նաև, որ բաղկացական հանցագործությունների օրենսդրական կառուցվածքի առանձնահատկություններով պայմանավորված, կարելի է առանձնացնել դրանց հետևյալ տեսակները՝

ա) հանցագործություններ, որոնց հանցակազմերում նկարագրված բաղկացուցիչ արարքը *հանդես է գալիս որպես մյուսի կատարման եղանակ կամ միջոց* (օրինակ՝ այն բոլոր հանցագործությունները, որոնց հանցակազմի հատկանիշ է բռնության գործադրումը),

բ) զուգակցված հանցագործություններ, որոնց հանցակազմերում առկա է *մեկ հանցագործությունը մյուսի հետ զուգակցված լինելու* մասին նշում (օրինակ՝ խուլիգանությունը, որը զուգորդվել է անձի նկատմամբ բռնություն գործադրելով կամ դա գործադրելու սպառնալիքով, ինչպես նաև ուրիշի գույքը ոչնչացնելով կամ վնասելով),

գ) հանցագործություններ, որոնց հանցակազմերը պարունակում են *լրացուցիչ հանցավոր հետևանքի առաջացում* (օրինակ՝ մեղքի երկու ձևով կատարվող հանցագործությունները),

դ) հանցագործություններ, որոնցում «*հանցանքը երկու կամ ավելի անձանց նկատմամբ կատարված լինելը*» նախատեսված է որպես հանցակազմի որակյալ (առավել որակյալ) հատկանիշ (օրինակ՝ երկու կամ ավելի անձանց ազատությունից ապօրինի զրկելը, որը կարող է կատարվել ինչպես մեկ, այնպես էլ մեկից ավելի արարքներով):

Կարևորությամբ և գործնական նշանակությամբ առանձնանում է բաղկացական այն հանցագործությունների որակումը, որոնց հանցակազմերում նկարագրված բաղկացուցիչ արարքը *հանդես է գալիս որպես մյուսի կատարման եղանակ կամ միջոց*: Հետևաբար այս աշխատանքում կքննարկվեն միջոց-հանցագործության և արդյունք-հանցագործության հարաբերակցության և որակման հիմնախնդիրները:

Ընդհանուր կանոնի համաձայն՝ բաղկացական հանցագործության դեպքում, որը պարունակում է երկու կամ ավելի եզակի հանցագործությունների հատկանիշներ, *բազմակիությունը բացակայում է*, և կատարվածը պետք է որակվի որպես մեկ հանցագործություն: Օրինակ՝ եթե ավագակային հարձակումն իրականացվում է բնակարան ապօրինի մուտք գործելով, ապա կատարվածը որակվում է միայն ՀՀ քր. օր.-ի 175-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետով, և լրացուցիչ որակում քր. օր.-ի 147-րդ հոդվածով չի պահանջվում: Կա՛մ, օրինակ՝ եթե առանց հափշտակելու նպատակի, հանցավորը ավտոմեքենային ապօրինի տիրանում է տուժողին կյանքի համար վտանգավոր սպառնալիք տալու եղանակով, ապա կատարվածը որակվում է միայն ՀՀ քր. օր.-ի 183-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ կետով, և լրացուցիչ որակում քր. օր.-ի 137-րդ հոդվածով չի պահանջվում:

Բացառություն են կազմում այն դեպքերը, երբ բաղկացական հանցագործության մաս կազմող հանցավոր արարքը հավասար կամ առավել բարձր հանրային վտանգավորություն է ներկայացնում, քան ամբողջ բաղկացական հանցագործությունն ինքնին: Այսպես, *եթե բաղկացականի մաս հանդիսացող հանցավոր արարքի համար օրենքով նախատեսված է հավասար կամ ավելի խիստ պատիժ, քան ամբողջ բաղկացական հանցագործության համար, ապա կատարվածը պետք է որակել հանցագործությունների համակցությամբ*:

Դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունները և դատախազաքննչական մարմինների աշխատակիցների հետ անհատական զրույցները վկայում են, որ հանցագործություններն ըստ կատարման եղանակի որակելիս հիմնական բարդությունն առաջանում է այն դեպքերում, երբ քրեական օրենսգրքի Հատուկ մասում այս կամ այն հանցագործությունը նկարագրված է որպես այլ հանցանքի կատարման եղանակ կամ միջոց: Նման իրավիճակներում առաջ է գալիս որակման գլխավոր հարցը. կատարվածը պետք է որակել որպես մեկ միասնական բարդ հանցագործություն՝, թե՛ հանցագործությունների համակցություն: Այս հարցի պատասխանը ևս կախված է նրանից, թե օրենքը ինչպիսի պատասխանատվություն է նախատեսում հանցագործության կատարման եղանակի՝ որպես ինքնուրույն հանցագործության համար:

Այսօրինակ հանցագործությունների որակման համար առաջնահերթ նախապայման է, այսպես կոչված, միջոց – հանցագործության և արդյունք – հանցագործության հարաբերակցության պարզումը: Դրանց հարաբերության բնույթը որոշելու համար անհրաժեշտ է հասկանալ, թե արդյո՞ք մի հանցագործության հատկանիշները ներառվում են մեկ այլ հանցագործության հանցակազմում, իսկ, եթե՛ այո, ապա ի՞նչ ծավալով (ամբողջությամբ, թե՛ մասամբ):

Ասվածը պարզելու համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել կոնկրետ հանցակազմի օրենսդրական նկարագրման տեխնիկայի առանձնահատկությունները: Այսպես, քրեական օրենսգրքի համակարգային վերլուծությունն ու քրեական իրավունքի գիտության մեջ բազմօբյեկտ հանցագործությունների որակման վերաբերյալ արտահայտած տեսակետները թույլ են տալիս առանձնաց-

ները միջոց – հանցագործության և արդյունք – հանցագործության հարաբերակցության հետևյալ երկու իրավիճակները.

ա) միջոց – հանցագործությունը հանդես է գալիս որպես արդյունք – հանցագործության հանցակազմի հատկանիշ,

բ) միջոց – հանցագործությունը, թեև ուղղակիորեն նկարագրված չէ արդյունք – հանցագործության հանցակազմում, սակայն օբյեկտիվ իրականության մեջ այն կարող է հանդես գալ որպես դրա կատարման միջոց (եղանակ):

Առաջին իրավիճակում խոսքն առնչվում է եզակի բարդ բաղկացական հանցագործությունների կառույցին, որպիսի պայմաններում հնարավոր է երկու տարբերակ.

1) երբ արդյունք – հանցագործությունն ամբողջությամբ կլանում է միջոց – հանցագործությունը, ըստ էության, գործ ենք ունենում քրեաիրավական նորմ – մասի և նորմ – ամբողջի մրցակցության հետ: Այդ դեպքում հանցագործությունների համակցությունը բացակայում է, իսկ կատարվածը որակվում է որպես եզակի հանցագործություն: Օրինակ՝ եթե կողոպուտը կատարվում է բնակարանի ապօրինի մուտք գործելու եղանակով, ապա կատարվածը որակվում է միայն ՀՀ քր. օր.-ի 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1.1-րդ կետով, և լրացուցիչ որակում ՀՀ քր. օր.-ի 147-րդ հոդվածով (բնակարանի անձեռնմխելիությունը խախտելը) չի պահանջվում,

2) քրեաիրավական նորմերի մրցակցությունը բացակայում է, սակայն տեղի է ունենում միջոց – հանցագործության հանցակազմի հատկանիշների մասնակի կլանում արդյունք – հանցագործության հանցակազմում, ինչը պահանջում է հանցանքների համակցված որակում: Օրինակ՝ եթե բնակարանի անձեռնմխելիությունը խախտվում է՝ տուժողի առողջությանը միջին ծանրության կամ ծանր վնաս պատճառելով, ապա կատարվածն անհրաժեշտ է որակել ՀՀ քր. օր.-ի 147-րդ հոդվածի 2-րդ մասով (բնակարանի անձեռնմխելիությունը խախտելը բռնություն գործադրելով) և 113-րդ (դիտավորությամբ առողջությանը միջին ծանրության վնաս պատճառելը) կամ 112-րդ (դիտավորությամբ առողջությանը ծանր վնաս պատճառելը) հոդվածներով:

Երկրորդ իրավիճակը, ինչպես վերը նշվեց, ներառում է այն դեպքերը, երբ միջոց – հանցագործությունն ուղղակիորեն նկարագրված չէ արդյունք – հանցագործության հանցակազմում (այսինքն՝ բացակայում է հանցագործության բաղկացական կառույցը), սակայն օբյեկտիվ իրականության մեջ այն կարող է հանդես գալ որպես այդպիսին (միջոց, եղանակ): Այս առումով հարց է ծագում. արդյո՞ք տվյալ դեպքում պետք է գործի միջոց – հանցագործության և արդյունք – հանցագործության որակման կանոնը, և կախված այդ հանցանքների կլանման աստիճանից (նախատեսված պատժի խստությունից)՝ կատարվածը որակվի կա՛մ համակցությամբ, կա՛մ որպես եզակի հանցագործություն: Ասվածի ցայտուն օրինակ է՝ երբ խարդախությունը կատարվում է իրավունք վերապահող կամ պատասխանատվությունից ազատող պաշտոնական կեղծ փաստաթուղթ օգտագործելու եղանակով: Մասնավորապես, հարց է առաջանում՝ նկարագրված իրավիճակում ինչպե՞ս որակել կատարվածը. ՀՀ քր. օր.-ի 178-րդ և 325-րդ հոդվածներով նախատեսված հանցագործությունների համակցությամբ, թե՞ պաշտոնական կեղծ փաստաթուղթ օգտագործելու փաստը պետք է կլանվի խարդախության հանցակազմում՝ որպես դրա կատարման եղանակ:

Այս կապակցությամբ Ն.Ֆ.Կուզնեցովան առաջարկում է. որոշելու համար այս կամ այն հանցագործությունը հանդիսանում է մեկ այլ հանցանքի կատարման միջոց (եղանակ), թե՛ ոչ, անհրաժեշտ է ելնել հանցագործության տեսակից: Եթե հանցանքը, որը կատարվել է մեկ այլ հանցագործության միջոցով, հավասար կամ առավել մեղմ է պատժվում, քան դրա միջոց – հանցագործությունը, ապա կատարվածը պետք է որակվի համակցությամբ¹:

Քրեագետներից ոմանք էլ գտնում են, որ նման դեպքերում, որոշելու համար՝ կատարվածը եզակի հանցագործություն է, թե պահանջում է հանցագործությունների համակցված որակում,

¹ Տե՛ս Кузнецова Н.Ф. Проблемы квалификации преступлений: Лекции по спецкурсу «Основы квалификации преступлений». М., 2007, էջ 291:

պետք է հաշվի առնել մեկ այլ չափանիշ ևս. ոտնձգության օբյեկտների համադրելիությունը: Բաղկացական հանցագործությունների բաղադրիչները չեն կարող դուրս գալ ոտնձգության տեսակային օբյեկտի շրջանակներից և ըստ կատեգորիայի ու դրան համապատասխան պատժելիության՝ չեն կարող ավելի վտանգավոր լինել միասնական բարդ հանցագործությունից¹:

Այլ խոսքով, նշված քրեագետներն արդյունք – հանցագործության և միջոց – հանցագործության որակման հարցը լուծելիս ելնում են այն գաղափարից, որ, անկախ նրանից, միջոց – հանցագործությունը նկարագրված է արդյունք – հանցագործության հանցակազմում (հիմնական, որակյալ, առավել որակյալ), թե՛ ոչ, անհրաժեշտ է համեմատել միջոց – և արդյունք – հանցագործությունների սանկցիաները: Կախված այն բանից, թե ինչպիսին է դրանց սանկցիաների խստության տարբերությունը՝ կատարվածը որակել կա՛մ հանցանքների համակցությամբ, կա՛մ որպես եզակի հանցագործություն: Այսինքն՝ նրանք միջոց – հանցագործության և արդյունք – հանցագործության որակման հարցը լուծելիս պարտադիր չեն համարում արդյունք – հանցագործության հանցակազմում միջոց – հանցագործության հատկանիշների վերաբերյալ նշումը (բաղկացական կառույցի գոյությունը), և հնարավոր են համարում կատարվածը որպես եզակի հանցագործություն որակելը, նույնիսկ, երբ արդյունք – հանցագործության հանցակազմում բացակայում է միջոց – հանցագործության վերաբերյալ նշումը: Այսպես, օրինակ՝ ակադեմիկոս Վ.Ն. Կուդրյավցևը գրում է, որ եթե հանցագործության եղանակը նախատեսվում է որպես ինքնուրույն հանցագործություն, ապա այն չի մեղսագրվում հիմնական հանցագործությունից առանձին: Այդպիսի որակումը նա կապում է նորմերի՝ ըստ ընդհանուրի և մասի դիալեկտիկայի մրցակցության, այլ ոչ թե միասնական բարդ բաղկացական հանցագործությունների հանցակազմերի առանձնահատկությունների հետ²:

Ասվածին համակարծիք է նաև Մ.Վ. Գրիգորյանը, ով գտնում է, որ եղանակ-հանցագործությունը, որպես կանոն, նշվում է քրեական օրենսգրքի համապատասխան նորմում, թեև ոչ միշտ անմիջականորեն: Այսպես, օրինակ՝ պաշտոնեական դիրքն օգտագործելն այնտեղ, որտեղ այն ուղղակիորեն նախատեսված է, պաշտոնեական հանցագործությունների հանցակազմերի հետ համակցությամբ որակել չի պահանջվում: Սակայն այն դեպքում, երբ այդ եղանակը փաստորեն կիրառվում է, բայց հողվածի դիսպոզիցիայում, իբրև հանցակազմի հատկանիշ, չի նշվում, կարող է ծագել նորմերի մրցակցության և հարակից հանցակազմերը տարանջատելու հարցը: Տվյալ իրավիճակներում, եթե պաշտոնեական դիրքն օգտագործելն ավելի ծանր հանցագործություն կատարելու եղանակ է, ապա կատարվածը որակվում է որպես միասնական բարդ հանցագործություն: Մինչդեռ, եթե պաշտոնեական դիրքն օգտագործելը հավասար կամ ավելի ծանր հանցագործություն է, քան հիմնականը, ապա այն պետք է որակել համակցությամբ³:

Մ.Վ. Գրիգորյանը գտնում է նաև, որ փաստաթղթեր, դրոշմներ, կնիքներ կեղծելը և օգտագործելը՝ որպես առավել մեծ հանրային վտանգավորություն ունեցող հանցագործություններում գրավոր խաբեության եղանակ, նույնպես կազմում են միասնական բարդ հանցագործություն, այլ ոչ թե կեղծիքի և համապատասխան արարքի համակցություն: Ըստ նրա՝ կեղծիքի միջոցով կատարվող հափշտակությունը խարդախություն է, իսկ պաշտոնեական դիրքը չարաշահելիս կատարվող կեղծիքը՝ վստահությունը չարաշահելու եղանակներից մեկն է: Կեղծիքը կարող է հարկերից խուսափելու, մաքսանենգության և բազմաթիվ այլ, առավել ծանր հանցագործություն-

¹ Տե՛ս, օրինակ՝ Գրիգորյան Մ.Վ. Հանցագործությունների որակման գիտական հիմունքները: Ուսումնական ձեռնարկ, երկրորդ լրացված վերահրատարակություն: Եր.: ՀՌՀ հրատ., 2009, էջեր 284-310:

² Տե՛ս Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений. Изд. 2-е. М.: Юристъ, 2001, էջեր 211, 229:

³ Տե՛ս Գրիգորյան Մ.Վ. Հանցագործությունների որակման գիտական հիմունքները: Եր.: ՀՌՀ հրատ., 2009, էջեր 305-307:

ներ կատարելու միջոց լինել: Հետևաբար, եթե, օրինակ, խարդախությունը կատարվում է պաշտոնական կեղծ փաստաթուղթ օգտագործելու եղանակով, առաջարկվում է այդ կեղծիքի փաստը կլանել խարդախության հանցակազմում և լրացուցիչ չորակել¹:

Այս մոտեցմանը, սակայն, դժվար է համաձայնել, քանզի այն, ըստ էության, հակադրության մեջ է մտնում հանցագործությունների բազմակիության, մասնավորապես, հանցանքների համակցության քրեաիրավական ինստիտուտի հետ և խախտում հանցագործությունների միջև դիալեկտիկական հարաբերությունները: Բացի այդ՝ քրեաիրավական նորմերի միջև մրցակցությունը պայմանավորողը ոչ թե դրանցով նկարագրված հանցագործությունների միջև ընդհանուր կապի գոյությունն է, այլ այդ հանցանքների օրենսդրական նկարագրման և հանցակազմերի կառուցման օրենսդրական տեխնիկայի առանձնահատկությունները:

Ասվածի կապակցությամբ հարկ է փաստել, որ *միջոց – հանցագործությունը լրացուցիչ չի մեղսագրվում անձին միայն այն դեպքում, երբ այն ուղղակիորեն նկարագրված է արդյունք – հանցագործության հանցակազմում՝ որպես վերջինիս հարկանիշ (այսինքն՝ օրենսդրորեն հաշվի առնված համակցության պայմաններում) և առավել մեղմ է պատժվում, քան ամբողջ բաղկացական հանցագործությունը*: Մնացած բոլոր դեպքերում, երբ մի հանցագործությունը կատարվում է այնպիսի արարքի միջոցով, որը՝ որպես ինքնուրույն հանցագործություն, նախատեսված է ՀՀ քրեական օրենսգրքի Հատուկ մասում և դուրս է գտնվում արդյունք – հանցագործության հանցակազմի նկարագրության շրջանակներից, կատարվածը պետք է որակվի հանցանքների համակցության կանոններով՝ անկախ նրանից, թե ինչպիսին է քրեական օրենսգրքով միջոց – հանցագործության և արդյունք – հանցագործության համար սահմանված պատիժների հարաբերությունը (առավել խիստ է, թե՛ առավել մեղմ): Հետևաբար, օրինակ՝ եթե հափշտակությունը կատարվում է իրավունք վերապահող կամ պատասխանատվությունից ազատող պաշտոնական կեղծ փաստաթուղթ օգտագործելու կամ կեղծ փողեր, արժեթղթեր իրացնելու միջոցով, ապա կատարվածը, ՀՀ քր. օր.-ի 178-րդ հոդվածից բացի, անհրաժեշտ է որակել նաև ՀՀ քր. օր.-ի 325-րդ կամ 202-րդ հոդվածներով:

Բաղկացական հանցագործությունների օրենսդրական ինքնուրույն կառուցվածքը հնարավորություն է տալիս գնահատելու նաև դրանում մեկ այլ հանցագործության նկարագրությունը: Ակնհայտ է, որ բաղկացական հանցագործությունների պարագայում տեղի է ունենում միջոց – հանցագործության և արդյունք – հանցագործության հանցակազմերի հատկանիշների կլանում: Ըստ այդմ, այսպիսի հանցագործությունների օրենսդրական կառուցվածքի առանձնահատկությունների հաշվառմամբ, կարելի է առանձնացնել կլանման երկու իրավիճակ՝ 1) *լրիվ (ամբողջական) և 2) մասնակի*:

Քրեական իրավունքի դոկտրինում և դատական պրակտիկայում ավանդաբար ընդունելի է այն մոտեցումը, ըստ որի՝ բաղկացական հանցագործության բաղադրիչ արարքների կլանման հարցը լուծելիս անհրաժեշտ է համեմատել հանցագործության-միջոցի և ամբողջ բաղկացական հանցանքի համար նախատեսված պատիժները: Համապատասխանաբար, քրեաիրավական նորմերի սանկցիաների համեմատական վերլուծությամբ հնարավոր է լուծել հարցն այն մասին, թե այդ հանցակազմերի միջև կլանումը լրիվ է, թե՛ մասնակի: Մասնավորապես, եթե արդյունք – հանցագործության համար քրեական օրենսգրքով նախատեսված պատիժն առավել խիստ է, քան միջոց – հանցագործության համար նախատեսվածն է, ապա օրենսդիրն այդ նորմերի հարաբերություններում ճանաչել է ամբողջական կլանման հնարավորությունը: Միևնույն ժամանակ, եթե միջոց – հանցագործության համար քրեական օրենսգրքով նախատեսված պատիժը հավասար կամ առավել խիստ է, քան արդյունք – հանցագործության համար նախատեսվածն է, ապա տեղի է ունենում մասնակի կլանում, իսկ կատարվածը որակվում է հանցագործությունների

¹ Տե՛ս նույն տեղում: Տե՛ս նաև՝ Курсы уголовного права. В 5-ти т. Т. 3. М.: Зерцало-М, 2002, էջ 74:

համակցությամբ: Այստեղ գործում է այն տրամաբանությունը, որ նման պայմաններում բաղկացական կառույցով նկարագրված արդյունք-հանցագործության հանցակազմը չի կարող ամբողջ ծավալով իր մեջ ներառել հավասար կամ առավել խիստ պատժվող միջոց-հանցագործության հանցակազմի բոլոր հատկանիշները, ինչը պահանջում է լրացուցիչ որակում:

Այսպես, եթե հանցանքի կատարման *եղանակն ինքնին հավասար կամ առավել վրանգավոր է* (հավասար կամ առավել խիստ է պատժվում), քան այն հանցագործությունը, որի կատարման համար կիրառվում է, ապա արարքը որակվում է *հանցագործությունների համակցությամբ*: Օրինակ՝ եթե անձին ազատությունից ապօրինի զրկելիս նրա առողջությանը պատճառվում է ծանր վնաս, ապա հանցավորի արարքը ենթակա է որակման ՀՀ քր. օր.-ի 131-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետով և 112-րդ հոդվածի 1-ին մասով: Մինչդեռ, այն դեպքում, երբ հանցանքի կատարման *եղանակն առավել վրանգավոր չէ* (քրեական օրենքով ավելի խիստ չի պատժվում), քան այն հանցագործությունը, որի համար կիրառվում է, ապա այն *կլանվում է հիմնական հանցակազմում և լրացուցիչ չի որակվում*: Օրինակ՝ եթե ազատությունից ապօրինի զրկելիս տուժողի առողջությանը պատճառվում է միջին ծանրության վնաս, ապա այդ բռնությունը՝ որպես հանցագործության եղանակ, կլանվում է անձին ազատությունից ապօրինի զրկելու հանցակազմում և ինքնուրույն չի որակվում: Այս դեպքում հանցավորի արարքը որակվում է միայն ՀՀ քր. օր.-ի հոդված 133-ի 2-րդ մասի 2-րդ կետով:

Իրավիճակն այլ է, երբ հանցանքի կատարման եղանակը, որն ինքնին քր. օր.-ի մեկ այլ հոդվածով նախատեսված հանցագործություն է, Հատուկ մասի հոդվածի դիսպոզիցիայում նկարագրված է *կոնկրետ-որոշակի* ձևով: Այլ խոսքով՝ երբ դիսպոզիցիան բովանդակում է միակ կամ կոնկրետ եղանակի (եղանակների) վերաբերյալ նշում: Օրինակ՝ ՀՀ քր. օր.-ի 359-րդ հոդվածի (զինծառայողների փոխհարաբերությունների կանոնագրքային կանոնները խախտելը նրանց միջև ստորադասության (ենթակայության) հարաբերությունների բացակայության դեպքում) 2-րդ մասի 4-րդ կետով՝ որպես տվյալ հանցագործության միակ եղանակ, նկարագրված է հանցանքը անձի առողջությանը թեթև կամ միջին ծանրության վնաս պատճառելով կատարելը: Հետևաբար, եթե տվյալ հանցանքը կատարվում է անձի առողջությանը թեթև կամ միջին ծանրության վնաս պատճառելով, ապա նշված հոդվածի 2-րդ մասն իր մեջ ներառում է քր. օր.-ի 113-րդ և 117-րդ հոդվածներով նախատեսված հանցագործությունների արդյունքում առաջացած հետևանքները, և կատարվածն այդ հոդվածների համակցությամբ չի որակվում:

Միևնույն ժամանակ, եթե ՀՀ քր. օր.-ի 359-րդ հոդվածով նախատեսված հանցանքը կատարվում է անձին ծեծելով (թեթև վնասի հատկանիշներ չպարունակող մարմնական վնասվածք պատճառելով), ապա կատարվածը կլանվում է 359-րդ հոդվածի 1-ին մասով և քր. օր.-ի 118-րդ հոդվածով լրացուցիչ չի որակվում: Մինչդեռ, եթե զինծառայողների փոխհարաբերությունների կանոնագրքային կանոնների խախտումը կատարվում է անձի առողջությանը ծանր վնաս պատճառելով, ապա կատարվածը, 359-րդ հոդվածի 1-ին մասից բացի, պետք է լրացուցիչ որակվի ՀՀ քր. օր.-ի 112-րդ հոդվածի համապատասխան մասով կամ կետով:

Այսպիսով, ձևակերպելով այն բաղկացական հանցագործությունների որակման կանոնը, որոնց հանցակազմի հատկանիշ է մեկ այլ հանցանքի կատարումը՝ որպես դրա կատարման եղանակ (միջոց), կարելի է ասել, որ կատարվածը որակվում է *միայն որպես եզակի հանցագործություն* այն դեպքում, երբ.

ա) այդպիսի եղանակը (միջոցը) նկարագրված է բաղկացական հանցագործությունում՝ որպես հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի պարտադիր հատկանիշ,

բ) այդ եղանակի համար՝ որպես ինքնուրույն հանցագործություն, քրեական օրենսգրքում նախատեսված է առավել մեղմ պատիժ, քան ամբողջ բաղկացական հանցագործության համար ինքնին:

Այս կապակցությամբ, իրավակիրառ պրակտիկայի միասնականությունը և տուժողի իրավունքների ու օրինական շահերի արդյունավետ պաշտպանությունն ապահովելու նպատակով, ՀՀ դատախազության կոլեգիայի 2017 թվականի հոկտեմբերի 27-ի որոշմամբ արդարացիորեն արձանագրվել է, որ «(...) գույք հափշտակելու համար գույք վնասելիս կամ ոչնչացնելիս անձը բոլոր դեպքերում գործում է ուղղակի կամ անուղղակի դիտավորությամբ, և այն հավասարապես ընդգրկում է նաև նշված գույքը վնասելը կամ ոչնչացնելը: Անձը գիտակցում է, որ բնակարան ապօրինի մուտք գործելու համար վնասում է գույքը, նախատեսում է դրա արդյունքում տուժողին վնաս պատճառելը և ցանկանում է դա կամ առնվազն գիտակցաբար թույլ է տալիս: Իսկ վերը նշված փաստարկում խոսքն, ըստ էության, հանցավոր ոտնձգության նպատակի մասին է, որը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 185-րդ հոդվածով նախատեսված հանցակազմը չի բացառում: Ավելին, գործնականում կիրառվող մոտեցումը չի ապահովում մարդու իրավունքների քրեաիրավական լիարժեք պաշտպանությունը և, օրինակ, 10.000 ՀՀ դրամ արժեքով գույքը հափշտակելու համար 1.000.000 ՀՀ դրամ արժեքով պատը քանդելու դեպքում քրեական օրենքի պաշտպանության տակ է առնվում բացառապես հափշտակված գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը, իսկ կրած ավելի մեծ գույքային վնասը քրեաիրավական պաշտպանությունից դուրս է մնում»: Միևնույն ժամանակ, նկատի ունենալով վերոգրյալը՝ Կոլեգիան տվյալ որոշմամբ սահմանել է որակման հետևյալ կանոնը. «այն դեպքում, երբ անձը բնակարան, պահեստարան կամ շինություն մուտք գործելով գողություն (ավազակություն, կողոպուտ) կատարելիս, այդ թվում՝ մուտք գործելու համար, դիտավորությամբ ոչնչացրել կամ վնասել է տուժողի զգալի չափերի գույքը, որը չի հանդիսացել հափշտակության առարկա (պատ, դուռ, փական, կահույք և այլն), ապա վերջինիս արարքը պետք է որակել հանցագործությունների համակցությամբ՝ որպես բնակարան (պահեստարան կամ շինություն) ապօրինի մուտք գործելով կատարված գողություն (ավազակություն, կողոպուտ) և գույքը դիտավորությամբ ոչնչացնելը կամ վնասելը:

Այսպես, օրինակ՝ եթե անձն ուրիշի գույքը գաղտնի հափշտակելու նպատակով վնասում կամ ոչնչացնում է այլ գույք (դրամ հափշտակելու նպատակով կոտրում է բանկոմատ կամ պայթեցնում է չիրկիզվող պահարան), ապա համապատասխան հանցակազմի այլ հատկանիշների առկայության դեպքում հանցավորի արարքը պետք է որակվի հանցագործությունների համակցությամբ (ՀՀ քր. օր.-ի 177-րդ և 185-րդ հոդվածների համապատասխան մասերով կամ (և) կետերով), քանի որ գույքը դիտավորյալ ոչնչացնելու կամ վնասելու հանցակազմը դուրս է գողության հանցակազմի սահմաններից»¹:

Անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, սակայն, որ Կոլեգիայի որոշմամբ սահմանված՝ հանցագործությունների որակման նշված կանոնը պետք է կիրառվի ոչ միայն այն դեպքերում, երբ անձը բնակարան (պահեստարան կամ շինություն) ապօրինի մուտք գործելով է կատարում գողություն (ավազակություն, կողոպուտ), այլև այլ դեպքերում, այդ թվում՝ հասարակ գողության պարագայում: Բանն այն է, որ գույքը դիտավորությամբ ոչնչացնելու կամ վնասելու հանցակազմը դուրս է գտնվում հափշտակության հանցակազմերի շրջանակներից: Բացի այդ, նկարագրված դեպքերում գործ ունենք իրական համակցության հետ:

ՀՀ քրեական օրենսգրքում՝ ըստ կատարման եղանակի որակյալ որոշ հանցակազմերի կառուցվածքում, նախատեսված է նաև հանցանքը *պաշտոնեական դիրքն օգտագործելով կատարելը*: Միևնույն ժամանակ, քր. օր.-ի՝ «Պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործությունները» գլխում նախատեսված են առանձին հանցագործություններ, որոնք պաշտոնեական դիրքն օգտագործելու ինքնուրույն դրսևորումներ են (օրինակ՝ 308-րդ հոդվածով նախատեսված՝ պաշտոնեական լիազորությունները չարաշահելը): Այս առումով հարկ է նշել, որ պաշտոնեական դիրքն օգտագործելն այն հանցագործություններում, որոնց հանցակազմերում այն նախատես-

¹ Տե՛ս ՀՀ դատախազության կոլեգիայի 2017 թվականի հոկտեմբերի 27-ի որոշումը:

ված է որպես որակյալ հատկանիշ, մի դեպքում կարող է որակվել որպես եզակի հանցագործություն, մյուսում՝ պաշտոնեական համապատասխան հանցագործության հետ համակցությամբ:

Նման իրավիճակներում որակման կանոնը հետևյալն է.

- եթե պաշտոնեական դիրքն օգտագործելն ավելի ծանր հանցանք կատարելու եղանակ է, ապա կատարվածը որակվում է որպես եզակի բարդ հանցագործություն,
- եթե պաշտոնեական դիրքն օգտագործելը հավասարապես կամ առավել խիստ է պարզվում, քան ամբողջ հանցագործությունը, որի կատարման համար օգտագործվում է այդ եղանակը, ապա կատարվածը պետք է որակվի հանցագործությունների համակցությամբ:

Այսպես, օրինակ՝ եթե գների չարաշահումը կատարվում է պաշտոնեական դիրքն օգտագործելով, ապա կատարվածը որակվում է միայն ՀՀ քր. օր.-ի 190.2. հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ կետով: Միևնույն ժամանակ, եթե անձի կողմից, պաշտոնեական դիրքն օգտագործելով, խախտվում է այլ անձի նամակագրության, հեռախոսային խոսակցությունների, փոստային, հեռագրական կամ այլ հաղորդումների գաղտնիությունը, ապա կատարվածը, համապատասխան հատկանիշների առկայության դեպքում, պետք է որակվի հանցագործությունների համակցությամբ՝ ՀՀ քր. օր.-ի 146-րդ հոդվածի 2-րդ մասով և 308-րդ հոդվածի 1-ին մասով:

Միևնույն ժամանակ հարկ է ընդգծել, որ, եթե այս կամ այն հանցագործությունը հանդիսանում է մեկ այլ հանցագործության եղանակ (միջոց), կատարվածը կարող է որակվել որպես եզակի հանցագործություն միայն բաղկացական հանցագործության կառույցի առկայության դեպքում: Մինչդեռ, եթե բացակայում է բաղկացական կառույցը (օրինակ՝ առկա է եզակի պարզ հանցակազմով հանցագործություն), և արարքը կատարվում է հանցավոր եղանակով, ապա կատարվածը ձևավորում է հանցագործությունների համակցություն (այս պարագայում բացակայում է նաև քրեաիրավական նորմերի մասի և ամբողջի մրցակցությունը):

Այսպես՝ եթե հանցանքը կատարելիս կիրառվում է պաշտոնեական դիրքն օգտագործելու եղանակը, բայց հոդվածի դիսպոզիցիայում բացակայում է դրա վերաբերյալ որևէ նշում, ապա ամեն դեպքում կատարվածը պետք է որակվի հանցագործությունների համակցությամբ. Քրեական օրենսգրքի համապատասխան հոդվածով, հոդվածի մասով կամ (և) կետով և պաշտոնեական հանցագործությունների համար պատասխանատվություն նախատեսող համապատասխան հանցակազմով: Օրինակ՝ եթե քվեարկության գաղտնիությունը խախտվում է անձի կողմից իր պաշտոնեական լիազորությունները չարաշահելու եղանակով, ապա կատարվածը, համապատասխան այլ հատկանիշների առկայության դեպքում, պետք է որակվի ՀՀ քր. օր.-ի 154-րդ և 308-րդ հոդվածներով նախատեսված հանցագործությունների համակցությամբ:

Որակման տվյալ կանոնը կիրառվում է նաև այն բաղկացական հանցագործությունները որակելիս, որոնց հանցակազմերի (որակյալ կամ առավել որակյալ) հատկանիշ է բռնության գործադրումը: Այսպես՝

- երբ բարդ բռնարարքային հանցագործության համար քրեական օրենսգրքով նախատեսվում է առավել խիստ պարզիժ, քան այդ հանցանքի կատարման եղանակ համարվող բռնության համար է, արարքը որակվում է միայն բարդ հանցագործության համար պատասխանատվություն նախատեսող հոդվածով (հոդվածի մասով կամ կետով) և բռնության գործադրման փաստն առանձին չի որակվում (օրինակ՝ եթե բռնաբարությունը կատարվում է անձի առողջությանը դիտավորյալ թեթև կամ միջին ծանրության վնաս պատճառելով, ապա կատարվածը որակվում է միայն ՀՀ քր. օր.-ի 138-րդ հոդվածով),

- երբ բարդ բռնարարքային հանցագործության համար քրեական օրենսգրքով նախատեսված պարզիժն առավել մեղմ է, քան գործադրված բռնության համար ինքնուրույն պատասխանատվություն նախատեսող հոդվածի սանկցիան է, կամ հավասար դրան, ապա կատարվածը պետք է որակվի հանցագործությունների համակցությամբ (օրինակ՝ եթե բռնաբարություն կատարելիս տուժողի առողջությանը դիտավորյալ պատճառվում է ծանր վնաս, ապա կատարվածը, բացի ՀՀ քր. օր.-ի 138-րդ հոդվածից, անհրաժեշտ է որակել նաև ՀՀ քր. օր.-ի 112-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 11-րդ կետով):

Այս առումով բարդագույն խնդիրը, որն առաջ է գալիս, միջոց – հանցագործության և արդյունք – հանցագործության համար նախատեսված սանկցիաների խստությունը համեմատելու գիտականորեն հիմնավորված չափանիշների և կոնկրետ-որոշակի մեթոդիկայի բացակայությունն է: Ներկայումս քրեական իրավունքի դոկտրինում և դատական պրակտիկայում բացակայում են այն հստակ չափանիշները, որոնց հիման վրա կարելի է ասել, որ միջոց – հանցագործությունը հավասար կամ առավել խիստ է պատժվում, քան դրա արդյունք – հանցագործությունը, և դա հիմք ընդունելով՝ լուծել որակման գլխավոր հարցը. կատարվածը որակել որպես մեկ եզակի հանցագործություն՝, թե՞ հանցագործությունների համակցություն:

Հաշվի առնելով քրեական իրավունքում հանցագործությունների տեսակային հարաբերության վերաբերյալ առկա մոտեցումները, ինչպես նաև ՀՀ քր. օր.-ում պատիժ նշանակելու ընդհանուր կանոնները (61-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ նախատեսված պատիժներից առավել խիստը նշանակվում է, եթե նվազ խիստ տեսակը չի կարող ապահովել պատժի նպատակները)՝ կարելի է ներկայացնել հետևյալ ալգորիթմը, որի հաշվառմամբ հնարավոր է իրականացնել քրեաիրավական նորմերի սանկցիաների համեմատական վերլուծություն. 1) երկու սանկցիաներից առավել խիստ է այն, որը պատիժ է նախատեսում առավել ծանր հանցագործության համար, 2) միևնույն տեսակի հանցագործությունների պարագայում առավել խիստ կհամարվի այն սանկցիան, որը նախատեսում է ազատությունից զրկելու հետ կապված պատիժ (պատիժներ), 3) ազատագրվածն հետ կապված պատիժ նախատեսող սանկցիաներից առավել խիստ կհամարվի այն, որում նկարագրված պատժի վերին սահմանն առավել բարձր է, 4) նախատեսված պատիժների վերին սահմանների հավասարության դեպքում առավել խիստ կհամարվի այն, որի ստորին սահմանն առավել բարձր է, 5) սանկցիաների խստությունը կարող է որոշվել նաև դրանցում լրացուցիչ պատժի առկայության և դրա պարտադիր լինելու հանգամանքների հաշվառմամբ:

Բացի այդ, պատիժների խստությունը համեմատելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել ոչ միայն այդ հանցագործությունների հիմնական հանցակազմերի սանկցիաներում նախատեսված պատիժները, այլև որակյալ և առավել որակյալ հանգամանքներով հանցակազմերի սանկցիաները: Այսպես, պրոֆեսոր Լ.Վ. Ինոգամովա-Խեգայը արդարացիորեն նկատում է, որ արարքն անհրաժեշտ է որակել հանցագործությունների համակցությամբ, եթե նորմ – ամբողջն իր մեջ պարունակում է նորմ – մասի միայն հիմնական հանցակազմի հատկանիշները¹:

Այս գաղափարի հետագա զարգացումը թույլ է տալիս ձևավորելու բաղկացական հանցագործության և դրա բաղադրիչ հանցագործության հիմնական, որակյալ և առավել որակյալ հանցակազմերի որակման հետևյալ կանոնները.

– եթե բաղկացական հանցագործության (արդյունք – հանցագործության) հիմնական հանցակազմը, սանկցիայի խստությամբ պայմանավորված, չի ներառում դրա բաղադրիչի (միջոց – հանցագործության) հիմնական հանցակազմի բոլոր հատկանիշները, ապա, անկախ բաղկացական հանցագործության որակյալ և առավել որակյալ հանցակազմերի սանկցիաների խստությունից, դրանցում չի կարող ներառվել բաղադրիչ հանցագործության հանցակազմը,

– եթե արդյունք – հանցագործության հիմնական հանցակազմը, սանկցիայի խստությամբ պայմանավորված, ներառում է դրա բաղադրիչ հանցագործության հիմնական հանցակազմի հատկանիշները, ապա բաղկացական հանցագործության և դրա բաղադրիչ հանցագործության որակյալ և առավել որակյալ հանցակազմերի ծավալների համեմատությունն իրականացվում է դրանց սանկցիաները համեմատելու միջոցով:

Որպես օրինակ՝ դիտարկենք բռնաբարությունը (ՀՀ քր. օր.-ի հոդված 138) և դիտավորությամբ առողջությանը ծանր վնաս պատճառելը (հոդված 112): Այս հոդվածների համեմատական վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ բռնաբարության հիմնական հանցակազմը չի ներառում դիտավորությամբ մեկ ուրիշի առողջությանը ծանր վնաս պատճառելը: Բանն այն է, որ վերջինիս հիմնական հանցակազմի սանկցիան առավել խիստ է, քան բռնաբարության հանցակազմինը: Հետևաբար, բռնաբարության ո՛չ որակյալ, ո՛չ էլ առավել որակյալ հանցակազմերը, անկախ

¹ Ст'я Иногамова-Хегай Л.В. Концептуальные основы конкуренции уголовно-правовых норм. - М.: Норма - Инфра-М, 2015, էջ 156:

սանկցիայի խստությունից, չեն կարող ներառել դիտավորությամբ առողջությանը ծանր վնաս պատճառելու հանցակազմի հատկանիշները (ընդ որում՝ այդ հանգամանքը կոնկրետ կամ ընդհանուր կերպով նկարագրված չէ բռնաբարության ո՛չ որակյալ, ո՛չ էլ առավել որակյալ հանցակազմերում): Ասվածով պայմանավորված՝ եթե, օրինակ՝ տասնչորս տարին չլրացած անձի բռնաբարությունն իրականացվում է նրա առողջությանը դիտավորությամբ ծանր վնաս պատճառելով, ապա կատարվածը, բացի ՀՀ քր. օր.-ի 138-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 2-րդ կետից, անհրաժեշտ է որակել 112-րդ հոդվածով՝ անկախ նրանից, որ 138-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 2-րդ կետով նկարագրված հանցագործությունն առավել խիստ է պատժվում, քան 112-րդ հոդվածով (2-րդ մասի 11-րդ կետով) նախատեսվածը:

Այս առումով դժվար է համաձայնել այն գիտնականների հետ, ովքեր գտնում են, որ կատարվածը վերը նկարագրված իրավիճակում ներառվում է բռնաբարության առավել որակյալ հանցակազմի շրջանակներում և լրացուցիչ որակում՝ որպես անձի առողջության դեմ ուղղված հանցագործություն, չի պահանջվում¹:

Հարկ է նկատել, սակայն, որ բաղկացական հանցագործության վերը նշված կանոնները գործում են, երբ միջոց – հանցագործությունը չի նկարագրվում (կոնկրետանում) բաղկացական հանցագործության ինչպես հիմնական, այնպես էլ որակյալ կամ առավել որակյալ հանցակազմերում: Մինչդեռ, եթե միջոց – հանցագործության հիմնական հանցակազմը, թեև չի կլանվում արդյունք – հանցագործության հիմնական հանցակազմում, սակայն դրա որակյալ կամ առավել որակյալ հանցակազմերը ընդհանուր կամ կոնկրետ-որոշակի կերպով նկարագրում են այդ միջոց – հանցագործության հատկանիշները՝ դրանով ստեղծելով լրիվ կլանման հիմքերը, ապա կատարվածը որակվում է որպես եզակի հանցագործություն: Այսպես, օրինակ՝ ՀՀ քր. օր.-ի 131-րդ հոդվածի (մարդուն առևանգելը) հիմնական հանցակազմը չի ներառում անձի առողջությանը ծանր վնաս պատճառելու հիմնական հանցակազմը (հոդված 112-ի 1-ին մաս): Մինևույն ժամանակ, հոդված 131-ի 2-րդ մասի 2-րդ կետը կլանում է անձի առողջությանը դիտավորությամբ ծանր վնաս պատճառելու հանգամանքը և բացառում դրա լրացուցիչ որակումը:

Եթե մարդուն առևանգելիս նրա առողջությանը ծանր վնաս պատճառելը, սակայն, որոշակի հանգամանքով պայմանավորված, ՀՀ քր. օր.-ի հոդված 112-ի 2-րդ մասով նկարագրված որակյալ հանցակազմ է պարունակում, ապա կատարվածը, 131-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետից բացի, հարկ է որակել նաև 112-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համապատասխան կետով: Օրինակ՝ եթե անձին առևանգելիս նրա առողջությանը ծանր վնաս պատճառվում է հանցանքի կատարումը հեշտացնելու նպատակով, ապա կատարվածը, բացի 131-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետից, հարկ է որակել նաև 112-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 10-րդ կետով: Բանն այն է, որ քր. օր.-ի 112-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 10-րդ կետով նախատեսված հանցանքն առավել խիստ է պատժվում, քան 131-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետով նախատեսվածն է:

Դիտարկվող հիմնախնդրի առնչությամբ ուշագրավ է այն հարցի քննարկումը, թե արդյո՞ք իրավաչափ է բաղկացական հանցագործության և դրա բաղադրիչ հանցագործության հանցակազմերում (որակյալ, առավել որակյալ) նկարագրված միևնույն հանգամանքների հաշվառումը և որակման բանաձևում արտացոլումը: Այսպես, օրինակ՝ երբ ավազակություն կատարելիս տուժողի առողջությանը դիտավորությամբ ծանր վնաս պատճառելն անզգուշությամբ առաջացնում է տուժողի մահ: Տվյալ դեպքում կատարվածը պահանջում է ձևավորել հանցագործությունների համակցություն: Բանն այն է, որ տուժողին անզգուշությամբ մահ պատճառելը դուրս է ավազակության հանցակազմի շրջանակներից: Ուստի, միայն դիտավորությամբ առողջությանը ծանր վնաս պատճառելով կատարված ավազակության փաստին գնահատական տալով, չի իրականացվի տուժողի կյանքի իրավունքի ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերությունների քրեաիրավական պաշտպանությունը:

Միաժամանակ, սակայն, հարց է առաջանում, թե նման դեպքերում ինչպե՞ս պետք է որակվի հանցավորի արարքը. ՀՀ քր. օր.-ի 175-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ կետով և 112-րդ հոդվածի

¹ Տե՛ս, օրինակ՝ Иногамова-Хегай Л.В. Концептуальные основы конкуренции уголовно-правовых норм. М.: Норма - Инфра-М, 2015, էջ 162:

2-րդ մասի 14-րդ կետով, թե՛ 175-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ կետով և 109-րդ հոդվածով: Տեսության մեջ կարծիք է արտահայտվել, որ կատարվածը քր. օր.-ի 175-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ կետով և 112-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 14-րդ կետով որակելը բերում է նրան, որ անձի առողջությանը ծանր վնաս պատճառելու փաստը երկու անգամ է արժանանում քրեաիրավական գնահատականի. մեկը՝ որպես ավազակության առավել որակյալ հատկանիշ, մյուսը՝ ինքնուրույն հանցագործություն: Մինչդեռ, կատարվածը 175-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ կետով և 109-րդ հոդվածով որակելը թույլ է տալիս գնահատական տալ ինչպես ավազակություն կատարելիս տուժողի առողջությանը ծանր վնաս պատճառելու, այնպես էլ վերջինիս անզգուշությամբ մահ պատճառելու փաստերին՝ չխախտելով կրկնակի մեղսայնացման արգելքի սկզբունքը¹:

Տվյալ մոտեցմանը, սակայն, դժվար է միանշանակորեն համաձայնել: Բանն այն է, որ հանցագործությունների իդեալական համակցության օրենսդրական բնորոշումից հետևում է, որ կատարվածը որակելիս հանցավորի արարքում առկա հանցագործության յուրաքանչյուր հատկանիշ, որը նկարագրված է քրեական օրենսգրքի տարբեր հոդվածներում, պետք է գնահատվի և իր արտահայտությունը գտնի որակման բանաձևում: Այս կապակցությամբ հարկ է փաստել, որ հանցակազմը պարզապես հատկանիշների հավաքածու չէ: Յուրաքանչյուր հատկանիշ, որը նախատեսված է այս կամ այն հանցակազմում, պետք է պարտադիր հաշվի առնվի, անկախ նրանից, կատարվածը եզակի հանցանք է, թե հանցագործությունների համակցություն: Ավելին՝ կատարված արարքում քրեական օրենսգրքի տարբեր հոդվածներով նկարագրված միևնույն հատկանիշի առկայության դեպքում դրանցից մեկի մեխանիկական անտեսումն անթույլատրելի է:

Բազմօբյեկտ հանցագործությունների համակցության դեպքում հանցավորին պետք է մեղսագրվեն ինչպես միջոց – հանցագործության, այնպես էլ արդյունք – հանցագործության որակյալ հանգամանքները՝ անկախ նրանից, թե դրանք այդ հանցագործություններում համընկնում (նույնանում) են, թե՛ ոչ: Բանն այն է, որ օրենսդիրը, համապատասխան հանցակազմերը կառուցելիս, այդ հատկանիշներին ինքնուրույն իրավաբանական նշանակություն է տվել: Հետևաբար, երբ ավազակություն կատարելիս տուժողի առողջությանը դիտավորությամբ ծանր վնաս պատճառելու արդյունքում անզգուշությամբ առաջանում է տուժողի մահ, *կատարվածն անհրաժեշտ է որակել քր. օր.-ի 175-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ կետով և 112-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 14-րդ կետով*:

Annotation: Some issues of the qualification of constituent crimes are discussed in this scientific article. In particular, the ways of correlation of the means-crime and the result-crime, as well as the characteristics of the qualification are presented.

Аннотация: В статье рассмотрены некоторые вопросы квалификации составных преступлений. В частности, представлены методы соотношения преступления – способа и преступления – результата и особенности их квалификации.

Հիմնարաներ՝ բաղկացական հանցագործություն, միջոց – հանցագործություն, արդյունք – հանցագործություն, որակում, կլանում:

Key words: constituent crime, means – crime, result – crime, qualification of crimes, absorption.

Ключевые слова: составное преступление, преступление – способ, преступление – результат, квалификация, поглощение.

¹ Տե՛ս, օրինակ՝ Марцев А.И., Токарчук Р.Е. Вопросы совокупного вменения разбоя или вымогательства и преступлений против жизни // Уголовное право, 2008, №2, էջեր 53-59, Зацепин А.М. Дополнительная квалификация преступления. Общие и специальные вопросы. Монография. М., 2019, էջեր 46-72: